

Kamp blev 7 dræbte og alle de andre saarede og fangne.

I tidligere Tid hændtes det undertiden, at Fangerne uagtet alle Forsigtighedsregler flygtede til Søs i Baade, og naar man betænker, at henved 150 Baade færdes hver Dag paa Havnen, roede af Fanger, vil det heller ikke undre. I de senere Aar er dog intet saadant Tilfælde indtruffet. Derimod fandt en mærkelig Flugt Sted for nogle Aar siden. To Fanger undløb i Skoven. Ved Stranden fandt de en Træstamme, som flød i Vandet, og da det var NØ. Monsunen, gik de til Søs fra Vestkysten og vare saa heldige at blive optagne af et tysk Skib, der skulde til Bremen. Med Fagter forklarede de Kaptajnen, at de vare skibbrudne Matroser, og han tog vel imod dem, gav dem Klæder og tog dem med sig til Bremen. Her afleveredes de til den engelske Konsul, som sendte dem til London, hvor de indkvarteredes i „Asiatic home“ og besøgte Krystalpaladset, Dokkerne og andre Seværdigheder. Men her var der Folk, som kunde tale deres Sprog, og

da deres Forklaringer ikke vare tilfredsstillende, lod Politiet dem fotografere, uden at de vidste, hvorfor dette skete. Efter et lystigt Ophold bleve de sendte hjem, og da de landede i Bombay, mødte en Politimand dem, med deres Billeder i Haanden, hvorpaa deres Navne og Numre vare blevne skrevne; deres Billeder vare nemlig ogsaa blevne sendte til Andamanerne, og der havde man kjendt dem.

Hermed afslutter jeg min Skildring af Andamanerne. Da det er den fyldigste Meddelelse om denne Øflokk, som endnu er fremkommen for Offentligheden, har det været mig en særlig Glæde at kunne forelægge den for mine Landsmænd, og jeg haaber, at det har lykkedes mig at vække nogen Interesse ogsaa her i Landet for disse Øer i det fjerne Østen, med deres vilde indfødte og de mange indførte Fanger, hvor jeg nu i 10 Aar har haft min Virkekreds langt fra mit Fædreland.

Om Zeniernes Rejse til Norden,

et Foredrag af Arkivassistent Fr. Krarup.

(Hermed Tavle VI.)

I.

I Aaret 1558, endnu i de store geografiske Opdagelsers Tidsalder, lod en højbaaren og højtstillet Venezianer ved Navn *Nicolo Zeno* i Trykken udgaa Beskrivelsen af nogle geografiske Opdagelser i det høje Norden*), som henved 200 Aar tidligere skulde have været gjorte af hans Bysbørn og Frænder, Brødrene *Nicolo* og *Antonio Zeni*. Udgiveren meddeler, at han ved Udarbejdelsen har benyttet Familie-Arket, hvis følelige Tab og Mangler han dog finder Opfordring til oftere at beklage, og saaledes ikke mindst, da han omtaler det Kaart, der følger med Bogen.

Skjønt han nemlig nok tror at turde betegne dette Kaart som en god Kopi af det fra selve Opdagerne efter-

ladte Søkaart, kan han dog ikke undlade at gjøre opmærksom paa, at Originalen var meget fordærvet af Ælde*), en Undskyldning, der for en mistænksom Kritik kan forekomme enstydig med en Indrømmelse af, at der her foreligger en mer eller mindre vilkaarlig Frihaandstegning. Og for en slig Mistanke vil det være vanskeligt, ja næsten umuligt at værges sig, da der kræves, at man skal regne hofsølgende Kaart for en Gjengivelse af den nordlige Del af det Atlantiske Hav med de tilstødende Lande. Thi selv om disses vanskabte Former ikke vække Anstød — de gaa nemlig saa temmelig i samme Skikkelse igjen hos de bedste Kaarttegnere fra det 16de Aarhundrede — fremkalder dog Tilværelsen af saadanne Øer som Frisland, Icaria osv. en øjeblikkelig og skarp Protest. Paa den anden Side overgaar Aftegningen af Grønlands Omrids saa langt det, vi ellers kjende til den geografiske Videns Omfang ved det Lag 1380, hvortil Rejsens Begyndelse henlægges, og nærmer sig i de store Træk saa

*) Dello scoprinento dell' isole Frislanda, Eslanda... fatto... per due fratelli Zeni, Ven. 1558, optagen 1574 i Ramusios Samling af Rejsebeskrivelser II. (3dje Udg.) og siden jævnlig udgivet og oversat. En dansk Oversættelse findes i Grønlands historiske Mindesmærker III. 559—77. — Efter italiensk Sprogbrug bruges her Formen Zeno for Ental og Zeni for Flertal.

*) Zurlo: Dissertazione intorno ai viaggi e scoperte di Nicolò ed Antonio fratelli Zeni, Venezia 1808, p. 5.

nær til Virkeligheden, at Arbejdet væsentligst af den Grund har skaffet sig en Tiltro og et Navn, der naar lige ned til vore Dage*).

Men da man naturligvis ikke altid og særlig ikke, den Gang Kaartet udkom, kjendte de omhandlede nordlige Egne saa godt, som senere Tider gjøre det, blev det lille Arbejde ved sin Fremkomst modtaget med Bifald og stormende Iver. Geografer og Kartografer skyndte sig med at indføre dets Resultater i deres Arbejder**), og de dristige Sømand, der i den sidste Halvdel af det 16de Aarhundrede søgte at udgranske de nordlige Havets Hemmeligheder, brugte Zeniernes Kaart som Ledetraad. Men det gik her efter Ordet om de blinde Vejvisere, der føre dem i Graven, som overgave sig til dem. Villedet ved Kaartets Angivelser troede saaledes *Frobisher* ved sin Opdagelse af Grønland at have gjenfundet Zeniernes Frisland, der efter hans Mening maatte være skilt fra det gamle Grønland ved et Sund, som efter ham kaldtes *Frobisher-Strædet*. Som senere Tiders mislige Arv fastholdt samme Stræde derefter sin Plads paa Atlasserne under Skikkelse af et aabent Vand tværs igjennem Grønland, hvad der vist nok blev Aarsag til mange brave Søfolks ynkelige Død, da de under den sørgelige Fart 1777 havde skilt sig fra Kammeraterne***). Og uagtet „Frislanda“ saaledes allerede én Gang havde faaet en Plads, vedblev endda et mere uskyldigt kartografisk Gjøglebillede fremdeles at vanhelde Kaartene gjennem hele det 17de Aarhundrede i Egenskab af en Ø Frisland af Irelands Størrelse, sydvest for Island og sydøst for Kap Farvel.

Dette hemmelighedsfulde Land er nu vel for længe siden forsvundet fra den lærde Geografi, som var dets eneste Plads paa Jorden; men det havde dog kun alt for længe afgivet sit tavse Vidnesbyrd om den Forstyrrelse, som selv det plumpeste Falskneri kan volde. Thi med dette Navn maa Zeniernes Kaart stemples uagtet den beskedne Mine, Forfatteren bærer til Skue, og naar han i Ly

af Beskrivelsen og støttet paa denne har troet at kunne vove et saadant Forsøg, bliver det af Interesse at undersøge selve Beretningens Indhold og Sammenhæng.

II.

Rejsebeskrivelsen fortæller os da, hvorledes en vis *Nicolo Zeno**, der havde gjort Tjeneste i den Kamp mellem Venezia og Genova, som i det væsentlige afsluttedes ved Chioggias Indtagelse 1380, i den paafølgende fredeligere Tid bestemte sig til at føre sit Skib til England og Flandern. Storme overfaldt ham i Nærheden af hans Maal og kastede ham og hans Folk i Land som skibbrudne paa „Øen“ Frislanda, hvor Indbyggerne beredte sig til at gjøre deres Strandret gjældende, da en nærboende Fyrste Zichmi kom de nødlidende til Hjælp.

I hele denne Fortælling, ret forstaaet, er der intet paafaldende. Allerede i næsten to Menneskealderer**) havde Venezianerne paa den Tid ad Søvejen gjaestet de flanderske Markeder, Italienerne færdedes samtidig ikke sjælden i endnu nordligere Egne***), og paa Stormenes Magt fik en Del Aar senere Venezianeren *Pietro Quirini*†) under en lignende Fart en endnu eftertrykkeligere Prøve, da Uvejrslyngede ham lige op til Øen Røst ved det nordlige Norge. At Frisland kaldes en Ø, siger efter Datidens Sprogbrug vistnok kun, at Landet var afgrænset ved naturlige Forhindringer eller desl. ††). Spørgsmaalet bliver altsaa foreløbig nærmest kun dette, om der her sigtes til Vest-, Øst- eller Nord-Frisland; thi Forholdene, som vi hidtil kjende dem, tillade enhver af disse Udtydninger. Søge vi imidlertid at efterspore den omtalte „Fyrst Zichmi“, vises vi utvivlsomt hen til Nordfrisland, det vil sige den vestlige Side af Hertugdømmet Slesvig med de hosliggende Øer. Heller ikke her fandtes der jo rigtig nok nogen „Fyrst Zichmi“; men Landets daværende Erobrere, Greverne af Holsten, havde i deres Tjeneste som Marsk den Hr. Henrik af Siggem (Zyggem, Siggeme, Sigmæ o. desl.), der særlig

*) Det navnkundige engelske Selskab, som har til Formaal at gjenudgive paa engelsk de mærkeligste Opdagelsesrejser, „the Hakluyt society“, udgav 1874 ved R. H. Major Zeniernes Rejse med en udførlig Indledning, som atter findes oversat paa italiensk i *Archivio Veneto* VII. 301 ff og VIII. 263 ff. (Citatet skyldes *Justitsraad Bruun*). I Vinteren 1877/78 tilsendtes der end videre Prof. Erslev nogle nye Kaart om Zeniernes Rejse fra Mr. Emery i Lynn (Massachusetts, Nordamerika), der henlægger de omhandlede Navne til Spitsbergen, Franz Josefs Land og deromkring.

**) Sml. en Bemærkning af Prof. Dr. Ruge i *Peschel: Gesch. der Erdkunde*, 2. Udg. S. 163 Note.

***) Kapt. Normann: En Rejse langs Grønlands Østkyst i Aaret 1777, *Geogr. Tidsskr.*, Bind II, 1878, S. 54--55.

*) Har dog næppe været den *Nic. Zeno*, der ved samme Tid spillede en meget fremtrædende Rolle i Venezia, men vist nok den mindre navnkundige Skibsfører fra 1379, der opføres som Nr. 2 af *Zahrtmann i Nord. Tidsskrift f. Oldkyndighed* II. 12 Note.

**) *Peschel: Gesch. der Erdkunde* 2. Udg., S. 192.

***) *Falck: Sammlungen zur Kunde d. Vaterlandes* III. 332 (7); *Hansische Geschichtsblätter* I. 2. 207; *Sveriges hist. m. 2000 träsnitt*, 2. Afd. I. 170-71.

†) *Forster: Gesch. d. Entdeckungen im Norden*, S. 250-74; *Schønning i Trondhjemske Selsk. Skrifter* II. 95 ff.

††) Det mest kjendte Exempel paa denne Brug af Ordet Ø er sagtens Navnet paa Landskabet *Isle de France* (sml. *Revue pol. et lit.* 1875, II. 448).

er bleven besunget og lovpriist i Anledning af sin Helte-død i Ditmarken 1404^{*)}. Det Hojsind, han ved den Lejlighed lagde for Dagen, da han foretrak Døden ved sin Herres Side for egen Frihed og Frelse, passer ikke ilde sammen med de Lovtaler, Zeno yder sin Hjelper Zichmi, der strax tog ham og hans Folk i sit Værn og fik dem ansatte paa Flaaden, som skulde vriste Øerne ved Frisland ud af den norske Konges Magt. Men Kongen af Norge var den Gang Oluf, som tillige herskede over Danmark under Formynderskab af sin Moder Dronning Margrete, og som netop ved den Tid kæmpede med Holstenerne om Besiddelsen af Slesvig, og især om Frisland. Skildringen af Feltoget, dels til Søs med 1 Skib og 12 Både, dels til Lands, paa begge Steder heldigt for den Side, hvortil Zichmi og Nicolo Zeno hørte, er det ikke muligt hverken at stadfæste eller afkræfte ved andre Vidnesbyrd, eftersom saadanne fattes. Men indrømmes maa det, at de fortalte Optrin^{**}) meget godt passe ind i de kjendte Tildragelsers Række fra omtrent 1380 til Freden i Nyborg 1386, der skilte Nordfrisland fra Danmark mod Gjenerhvervelsen af Langeland^{***}).

III.

Efter at Nicolo Zeno havde faaet sin Broder Antonio til at forlade Hjemmet for at slutte sig til ham, voxede begges Yndest og Naade hos „den derværende Fyrste“, hvad enten der herved forstås en Greve af Holsten eller den saakaldte Fyrst Zichmi. Atter iværksattes et Søtog imod en Besiddelse, med Navnet Estlanda, tilhørende den norske Konge. Den siges at ligge mellem Frisland og

Norge; men der gives for Resten saa mange Oplysninger om Stedet, at der ikke er Tvivl om, at vi her ere ved Shetlands Øerne^{*)}, hvorom da ogsaa den første Ud-giver synes til Dels enig med mange, der siden have lastet hans Arbejde. Paa en højst ubehagelig Maade overraskedes man imidlertid her ved Estlanda af den norske Flaade og maatte frelse sig for den ved Flugt. Et opkommet Uvejr kastede nogle af Skibene i Land paa den øde Ø Grislanda, men bortjog fuldstændig Fjenden, saa at Zichmi fik Mod paa at hjemsóge en Øgruppe, hvilken han blot tillegger det almindelige Navn Islande (Øerne — the islands), men hvorved der uden Tvivl menes Orkn-Øerne^{**}). Ogsaa her viste den norske Konge sig dog for stærk^{***}); Planen mislykkedes, og Zichmi vendte tilbage til Frisland, medens Nicolo Zeno slog sig ned paa Øen Bres ved Estlanda, d. v. s. Brassa eller Bressay blandt Shetlands Øerne, og tilbragte Vinteren dér.

*) Sml. Förster: Die Entdeckungen im Norden, S. 220—21 Noten, 224, 241. At Estland kunde udtales Etland, vilde i det mindste efter fransk Skrivebrug ikke være paafaldende, og at en Sydlænder kunde udtale Hetland som Etland, vilde være helt naturligt. Vi kom derved tilbage til en af de nordiske Former for Navnet Shetland; men rimeligere kunde man maaske sige: Estland = Shetland, altsaa Es = en haard Hivislelyd. Følgelig ogsaa Estotiland, som omtales i det følgende, = Tsotiland eller lignende. — Skulde endelig Försters Forklaring, Mimant (hos Zeno) = Mainland (Hovedøen i Shetlands-Gruppen), synes nogen vel dristig, maa der dog gjøres opmærksom paa, at det næppe altid kan regnes en Mand til Last, om han læser et n og et l, skrevne med middelalderlige Træk, for et m [altsaa Mimant = Minlant = Mainland]. Heller ikke turde Opgivelsen „mellem Frisland og Norge“ være saa absurd, som det strax kunde synes. Da nemlig Søfarten endnu ængstelig klamrede sig til Kysten, gik Vejen den Gang vistnok i Regelen fra Norge til Frisland langs den engelske Østkyst (P. Riart: Skandinavernes Korstog S. 98; sml. Udtrykket: „Ke n'ad meillur de lui entre Norweie e Frise“ om den Engelsk-Normanniske Sagahelt Horn; sml. ogsaa det Søtog, der skildres hos Adam af Bremen, og hvorom en lærd og smuk Afhandling af Rigsarkivar van der Bergh: Nederlands aanspraak op de ontdekking van Amerika voor Columbus, i Nyhoffs Bydragen VII. 23—33 og en anden af Kohl i Petermanns Mittheilungen 1869, S. 11—19).

**) Man har vel antaget dette Land for at skulle være Island; men dette lader sig umulig hævde efter den Maade, hvorpaa Vejen mellem Islande og Estlanda oftere siges tilbagelagt. Er Islande Orknøerne, maa Grislanda sagtens være Øen Greenholm, en af de nordligste Orknøer.

***) 1379 $\frac{2}{3}$ forlenes Henrik Sinclair med Orknøerne og Shetland, som han lover at forsvare mod et hvilket som helst Angreb, Diplom. Norveg. II. 354.

*) Versene derom findes sidst trykte i Zeitschrift d. Gesellschaft f. Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesch. VIII. 219 ff. Hos Zeno opgives Zichmis Besiddelser at være Øerne Porlanda „nær ved Frisland paa den sydlige Kant“ og Hertugdømmet Sorano paa Fastlandet. Ved det første Navn ledes Tanken maaske snarest hen paa Gaarden Bordlum (D. Atlas VII. 424) ved Bredsted og ved det sidste paa Godset Söhren i Wagrien, i hvilket Landskab Slægten Siggem havde sin rette Hjemstavn.

**) Af Stednavnene gjenkjendes end videre med nogenlunde Sikkerhed „Bugten Sudero“ som Süderau, et af de dybere Løb mellem Halligerne. Selve det grundede Farvand er derhos vel skildret, og Navnenes Karakter stemmer med Egnens Sprog. Naar endelig Hovedstaden Frislanda opføres som liggende sydlig paa den østlige, fjordrige Kyst og som Midtpunkt for et stort Handelsrøre, er det vanskeligt ikke at tænke paa Slesvig By og underskyde en Misforstaaelse hos Ud-giveren 1558, som om han har troet at maatte gjen-give Ord som „Hovedstad af samme Navn som Landet“ ved Frislanda.

***) Detmar ved Grantoff I. 339.

Der er noget paafaldende i at se disse brave Folk, forud haardt prøvede af Havsnød og Ufred, stadig være udsatte for saa megen Uvilje. Muligvis se vi heri kun Følgen af, at de havde blandet sig i Krigen; men da der sikkerlig længe efter denne Krigs Tider hændtes Antonio Zeno det samme paa „Øen Icaria“, maa der sagtens have foreligget en fælles Grund til denne hensynsløse Adfærd. Som den nærmeste Tydning tilbyder sig da for Tanken den, at de Herrer Zeni ikke have holdt sig helt fri for at sysle med Sørøverhaandværket. Det var netop den Gang „Fetalielørdrenes“ gyldne Tid, da endnu ingen var for god til at tage Del med i det lystige Liv, og da Forskjellen paa det nogenlunde anstændige Røveri og den lovlige Krig nærmest kun bestod i saadanne skriftlige Formaliteter som Fejdebrev o. desl., medens Plyndring og Ran fra sagesløs Mand var fælles for begge^{*)}. At vore Zenier altsaa ikke have følt Samvittighedsnag ved at gribe til en sliq Levevej, kan nogenlunde forstaaes, og at deres Bedrifter ikke have fundet andre beundrende Skildrere end dem selv, er i saa Fald heller ikke ufatteligt.

IV.

Fra Bres drog Nicolo Zeno næste Aar til Grønland (Engroneland, Engroueland).

Vi staa her over for den egentlige Knude i den hele æventyrlige Skildring. At der med dette Engroneland har været ment Grønland, antydes ved Navnet (Engroneland = Indgrønland?), og er blevet forudsat af den første Udgiver, der netop af denne Grund meddeler en hel Del Oplysninger til Grønlands Geografi, men rigtignok af meget ulige Værd. Medens nemlig Landets Omrids, som allerede bemærket, saa nogenlunde træffer det rette, er alt det andet et haabløst Virvar, fuldstændig uværdigt til al den Lærdom og Kløgt, der er bleven spildt paa Forklaringen^{**)}. Ty vi tilbage til selve Rejsebeskrivelsen, findes vel Grunden til Forvirringen, men ingen Nøgle til Løsningen.

Undersøge vi derimod Samtidens og Eftertidens Meninger om Grønland, synes Sagen at klare sig. Fra gammel Tid af kjendte man jo nemlig det Grønland, som Islænderne i sin Tid fandt; men da man ikke havde nogen

*) Sml. Mecklenb. Jahrbücher XV. 57 ff.

***) Blandt dem, der have taget de Zeniske Opdagelser i Forsvar, findes Navne som Forster, Malte Brun, Al. Humboldt, Lelewel og Estrup. Hovedangreb derimod skyldes særlig i sin Tid Torfæus (Vinlandia, præf.) og senere afdøde Admiral Zahrtmann (i Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed II. 1 ff. og i Journal of the Royal geographical society V. 102—28).

virkelig Forestilling om Amerikas Fastland, maatte dette Grønland altsaa for Geograferne enten blive en Ø, en Halvø eller en Række af Øer, udgaende fra det nordlige Evropa. En Ø, om hvilken ingen har hørt, at den er bleven omsejlet, har imidlertid Stemningen imod sig, og for det udstrakte Land, der følgelig tænktes at sammenbinde Evropa og Grønland^{*)}, havde Datiden ypperlig Brug til deri at hensætte Jötnaheim^{**)} og alle de mangfoldige Rædsler og Uhyrer, ÷benede Havmænd, hundehovede Mennesker, Griffe osv. osv., hvormed det kolde og mørke Nord befolkedes^{***)}. I det man altsaa forudsatte et saadant Lands Tilværelse, maatte de store mellemliggende Vande, Grønlandshavet, let overføre Navnet Grønland til de ukjendte Strande, det beskyllede eller tænktes at beskylle. Ikke alene udvidedes derved Grønland til ogsaa at omfatte den utilgængelige Østkyst, men hele det Landomraade, der mentes i Nord at afslutte den kjendte Verden, fik samme Navn, og Kysterne ved den inderste Del af det omhandlede Hav kunde da passende kaldes Indgrønland (Engroneland?). Dette Land kommer altsaa til at omfatte de Strækninger af Ishavets Sydkyst, der udgjorde de yderste Grænser for Datidens geografiske Viden i den Retning, det vil sige de nordlige Lapmarker eller Dele af Norge og Rusland. At dette virkelig var Folketroen, lærer os især et mærkeligt Kaart, som en Mand fra Sallinge i Fyn, der paa sin Latin kalder sig Claudius Clavius, udarbejdede engang i Tiden før 1427^{†)}, men den gjengives oftere paa Atlasser fra den første Del af det 16de Aarhundrede^{††)}. Man havde altsaa Anelser om Grønland som et stort udstrakt Land, enten yderst mod Nordvest eller yderst mod Nordøst. Medens saaledes paa den ene Side Ærkebisp Erik Valkendorf af Throndhjem omtr. 1516 sysselsatte sig med at indhente Efterretninger om Islændernes gamle Grønland^{†††)}, skrev paa den anden Side Hr. Søren Norby 1528 fra Rusland til sin Herre Kong Christiern II., at han først nu her havde

*) Grønlands hist. Mindesm. III. 216, 220, 222, Antiquit. Americ. p. 279.

***) Sigv. Stephani's Kaart fra 1574 i Arnemagn. Fol. Nr. 364.

****) Sml. Shakespeares Henrik VI. (1.) 3. Akt, 3. Scene (Lembckes Overs.), hvor Jeanne d'Arc besværges:

I snare Hjælpere, der staa til Rede
Paa Nordens vældige Beherskers Bud.

Hvitfeld kalder ligeledes Ishavet „Trollebotterne“ (Fol. I. 589), og efter gammel Skik ophængtes Gavyvene i Galgen med Ansigtet mod Nord (Beneke: Unehrlige Leute S. 224 f.).

†) Meddelt af Waitz i Nordalbingische Studien I. 175—90.

††) F. Ex. Ptolemæus ed. B. Pircheymero (Argentorati 1525) de 2 sidste Kaart.

†††) Grønland. hist. Mindesm. III. 482 ff.

faaet rigtig Underretning om Grønland, som Storfyrsten urettelig havde tilvendt sig*). Og da senere den danske Konge Frederik II. vilde gjenfinde det gamle norske Skatteland, sendte han vel 1579 Jac. Allday**) og 1581 Mogens Heinesen***) til det amerikanske Grønland, men tillige 1583—85 Oliver Brunel til Ishavet, nord for Rusland†). At Christian IV., hildet i samme Uklarhed, paastod for sig og sine Eneret til Skibsfart paa Nordhavet, som om det var et dansk-norsk Indhav, er for vel kjendt og for udførligt et Æmne til her at omhandles ††). Men endnu i det 18de Aarhundrede, da Hans Egede søger at indhente Efterretninger om sine store Tankers Maal, lærer en Grønlandsfarer i Bergen ham, at der fandtes to Lande af Navnet Grønland: det ene, ubeboet, hed rettere Spitsbergen, og det andet, som kaldtes Strat Davis, skulde tilforn have været beboet af Norske, men var nu utilgængeligt †††). Da Poul Juel kort Tid efter nærer Planer om at spille det Grønland, der i Mellemtiden var blevet dansk, i Hænderne paa Czaren af Rusland, søger han sig en Undskyldning for sit Forræderi i et paastaet Slægtskab mellem Indbyggerne af det nordlige Rusland og det nordlige Amerika, som efter hans Mening viste, at deres Bopæle maatte høre

til ét Land*). Og da end videre Præsten Posselt paa Før 1796 giver en Meddelelse om sine Sognebørns Deltagelse i „det grønlandske Fiskeri“, gjør han udtrykkelig opmærksom paa, at det Grønland, der forekommer i denne Sammenhæng, er det samme som Spitsbergen, medens Føringerne kalde det rette Grønland Strat Davis**).

Da vi skrive for en Kreds af Danske, have vi især henvist til Kilder, der staa i nogen Forbindelse med Fædrelandet. Men selv af dem har det kun syntes os nødvendigt at gjøre et temmelig tilfældigt Udvalg. Gik vi uden for vore egne Grænser, vilde Exemplernes Tal stige mange Gange, og vi havde kun nødig at flytte over til den anden Side af Vesterhavet for at træffe et Folk, hvis Søfarere i det mindste endnu i vore Dage i Navnet Grønland gjenkjender Spitsbergen og omliggende Polaregne.

Det turde saaledes være utvivlsomt, at man gjennem Aarhundreder har kaldt de norsk-russiske Lapmarker for Grønland, og dersom vi med denne Forudsætning for Øje gennemlæse de fabelagtige Efterretninger, som findes samlede i „Grønlands historiske Mindesmærker“, turde det vise sig, at ogsaa dér findes den samme Opfattelse skjult***).

V.

Fordi vi nu med Nicolo Zeno ad brydsomme Veje, men dog formentlig rigtig have naaet den russisk-norske Lappekyst, er det dog ikke gode Dage og jævne Baner, der vente os. Først nu begynder nemlig i Rejsebeskrivelsen de Vidundere og mærkelige Paastande, som saa at sige ere uadskillelige fra en middelalderlig Skildring af Besøg i ukjendte Lande.

Det første, der ved hans Komme billig bør falde os paa, er et ildsprudende Bjærg „ligesom Vesuv og Ætna“. At Geografen i vore Dage ikke kjender denne Vulkan, er sikkert nok; men det vilde dog maaske være Uret at lægge nogen afgjørende Vægt paa slige naive Udskejelser fra Sandhedens lige Vej, da deres Maal jo strax røber dem. Rejsens italienske Bearbejder har imidlertid fundet en billig Glæde i at anbringe sine Vulkaner, hvor Landskabet har syntes ham at trænge til en kraftigere Kolorit, saaledes, foruden her, ved „Trin“, om hvilken der siden vil blive Tale. Her paa dette Sted har Vulkanen sagtens forekommet ham saa meget mere nødvendig, som det gjaldt for ham om ogsaa at forklare en saa paafal-

*) Diplomatarium Norveg. IX. 601.

**) Grøn. hist. Mindesm. III. 637—50. Selve den orig. Dagbog, hvoraf Hovedstykket er meddelt der S. 641—47 efter en Afskrift, findes i Geh.-Arkivet og er ført af Skibspræsten Christ. Nicolai.

***) Ib. 650—60. Med de anførte Citater af Grøn. hist. Mindesm. kan sammenlignes Norske Rigsregistrarer II. 337 f., 402 f., 501 ff.

†) Ib. 660—65, Hulsius's Samling (Tysk Overs.) III. 9, 27 f. En Jørgen Huier fra Bergen blev tagen til Fange i Rusland, da han var gaaet i Land paa Novaja Semlja, i det han med sine Ledsagere var sejlet „nach unser groszmechtigkeits land Gronlandt“ (Czar Feodor til Frederik II., Marts 1586. Geh. Ark.). Efter Czarens Mening havde han derfor fortjent Døden, men paa Kongens Forbøn lovedes ham Friheden, som han dog endnu ikke havde faaet 1593 (Geh. Ark.).

††) I Chr. IV.s Privilegier for det Grøn. Kompagni af 1636 1½ lyder § 7: „Mue dj under samme privilegie beseigle Voris land Nort Friszland, som ligger udj samme farvand, og søge der til land deris handel, fischerie og trafique, det beste dj kand, og gjøre deris største flid, at dj om samme landz beskaffenhed. saauit mueligt er, kunde gjøre vnderdanigst visze relation vdj Voris cancellie“. Om samme Konges Paastande paa Enehandel i Nordhavet sml. bl. a. S. Muller: Geschichte der Noordsche Compagnie, Utrecht 1874, især S. 236—84, og til Dels Lindeman: Die Arktische Fischerie, Ergänzungsheft Nr. 26 til Petermanns Mittheilungen 1869.

†††) N. M. Petersen: Hans Egede S. 4.

*) Const. Flood: Povel Juel S. 85, 105 ff.

**) Schlesw.-Holst. Provincialberichte 1796. H. 1., S. 3.

***) F. Ex. i Uddraget af Tháttur af Halli Geit, Grøn. hist. Mindesm. III. 524 ff., ogsaa benyttet af Prof. Conr. Maurer i Die zweite Deutsche Nordpolarfahrt I. 243.

dende Omstændighed, som at Havet her oppe forbliver næsten isfrit om Vinteren. Dette, som vor Tidsalder erklærer for en Virkning af varme Strømninger, forklarer Zeno af det lunkne Vand, som en hed Kilde, der forud har afgivet Varme til allehaande Brug i et hosliggende Kloster, ruller ud her i Havbugten. Om der ved den Opvarmning af Klosterets Værelser og Drivning af Vinterhaver, som tillægges samme Vand, mulig skulde sigtes til russiske Badstuer*) og Potteplanter, kan vist nok være os temmelig ligegyldigt, da Forfatteren jo aabenbart er kommen ind paa vilde Veje.

Paa det nævnte, forholdsvis lune Sted ligger altsaa samlet en stor Del Bygninger, der tilsammen udgjøre et Kloster, helliget S. Thomas. Dette beboes af en Mængde Munke af Prædikernes Orden, som med megen Dygtighed drage sig Landets naturlige Beskaffenhed til Nytte. Af det fiskerige Hav hentes en Overflod, som byttes bort imod Livets andre Fornødenheder og lægger Grunden til et lykkeligt Velvære, der knytter dem og de omboende til Stedet. Disse — for Resten raa og vilde Folk — se paa deres Side op til Munkene som til højere Væsner, hvis Gunst de søge at vinde ved Gaver af Høns, Kjød o. desl.

Trods dette Underdanighedsforhold ses det af Skildringen, at Klosters fleste Bygninger opførtes efter samme Mønster som de indfødtes, d. v. s. som runde Huse med et spidst tilløbende Tag, hvori en Aabning for oven til Luft og Lys. At Byggeæmnet opgives at være den udspyede Lava, stemmer med den oven for nævnte Forudsætning om en virksom Vulkan; men dersom vi turde udelade denne og søge Byggeæmnet i „Jordens indre“ i Steden for i „Bjærgets Arnested“ eller med andre Ord lade Jord og ikke Lava tjene til Husbygningen, vilde vi i et og alt have en Skildring af Lappernes „Gamme“, som den ses den Dag i Dag ved Ishavets Bredder**).

Et Kloster ved denne Kyst turde dog maaske forekomme mange Læsere som en latterlig Overdrivelse eller en altfor letsindig Omgang af Sandheden. Ikke des mindre findes et af Verdens rigeste Stiftelser af denne Art i disse Strøg, nemlig Solovetskoie i det Hvide Hav. Hertil sigtes imidlertid ikke i denne Fortælling, eftersom Vinter-Isen der paa Stedet ikke forholder sig som oven for angivet, og det bør maaske tilføjes, at Klosteret først siges at være

grundlagt 1129*). Ved imidlertid at kaste et Blik paa Ishavskysten kan man tæt ved den norsk-russiske Grænse finde de to Navne: Munkefjord og Klosterhavn, og ikke langt derfra ved Pejsern Elv laa det saakaldte Petschenka Kloster, hvor nu kun enkelte Levninger minde om en Bygning, der i sin Tid var saa rummelig, at der ved Branden omtr. 1590 skal være omkommet 56 Munke og 65 tjenende Brødre**). Ligeledes afnales dette Klosters Magt over de omboende omtr. 1550 i lignende Farver***) som de, hvormed Nicolo Zeno oven for skildrede S. Thomas Klosters Forhold til sine Naboer. Dog maa de to Klostre ikke regnes for ét, saa længe vi ikke have andre Kilder end de, der nu staa til vor Raadighed; thi Petschenka-Klosters Grundlæggelse henføres til det 16de Aarhundrede, og det havde andre Skytshelgener end S. Thomas†).

Endnu vilde det have været af stor Interesse bestemt at faa at vide, om Klosteret fulgte den græske eller den romerske Bekjendelse, det vil sige, om det hørte til den russiske eller den norske Kirke. I den som i saa mange andre Henscender lades vi imidlertid i Stikken, da de Oplysninger, at de fornemmere Munke forstod Latin, og at Klosteret hørte til Prædiker-Ordenen, ere for vage til derpaa at grunde en sikker Dom. Men medens disse Vink nærmest tyde paa, at Klosteret var romersk-katolsk, findes der i den norske Kirkes historiske Kilder intet om en saadan Stiftelse, naagtet denne Kyst lige til det Hvide Hav hørte til Norges Rige††). Paa den anden Side er det netop gjennem sin Mission og Opførelsen af kirkelige Bygninger, at Rusland næsten umærkelig har trængt sig frem Skridt for Skridt langs Ishavets Kyst†††).

*) Vésévoljsky: Dictionnaire geog.-hist. de Russie, II., S. 216.

***) Sjögrén: Kemi Lappmark, S. 378.

***) Friis: En Sommer i Finmarken, S. 179 f.

†) Sjögrén: Kemi Lappmark, S. 374 ff. (efter en gammel slavensk Optegnelse), Büsching: Mag. für Historie und Geogr., VII. 317 og 314 f., jfr. Karamsin: Gesch. d. Russ. Reiches, VII. 152. Omtrent ved samme Tid er der ogsaa blevet grundlagt et Kloster i Kola, Büsching: Mag. VII. 311, sml. VII. 312, hvor Abbederne fra begge Klostre nævnes som Vidner ved en Forhandling 1595.

††) Se bl. A. Sjögrén: Kemi Lappmark, S. 375, Büsching: Mag. VII. 313.

†††) Sml. Friis: En Sommer i Finmarken, S. 150. Maaske er ogsaa Christiern I's Bekymringer (S. R. D. VIII. 369) for, at det norske Folk skal slutte sig til den russiske Kirke, motiverede ved dette Forhold. En anden Forklaring er dog forsøgt af Prof. Daas i Theol. Tidsskrift for Norge, Ny Række I. 181 - 89.

*) Kaldes rettere: Finske Bade, Schiern: Europas Folkstammer I. 56.

***) Friis: En Sommer i Finmarken S. 117—18 (og Billed ved S. 211). Düben: Om Lappland och Lapparne S. 128.

VI.

Det uvante kolde Vejrlig paa disse høje Brøddegrader undergravede imidlertid Nicolo Zenos Helbred, hvorfor han vendte tilbage til Frisland og døde der. Hans Stilling, Rigdom og Yndest hos Zichmi gik i Arv til Broderen Antonio, hvem det blev paalagt at følge med Zichmi paa et Sotog til fjerne Egne.

Man havde nemlig i Mellemtiden faaet Meddelelser fra en vidt omtumlet frisisk Fisker om store ukjendte Landstrækninger, fulde af umaadelige Rigdomme og af barbarisk Raahed. Om vi end i det hele i Zeniernes Rejseværk maa have et Øje paa hver Finger, bliver man dog let dobbelt mistænksom over for Fiskerens Fortællinger, der meddeles i Bogen for egen Regning, ret som om Udgiveren selv ikke har villet staa inde for dem. Kaartet har imidlertid draget fuldt Udbytte af dem ved at hensætte de opdagede Lande, Estotilanda og Drogio, i Amerika. Hertil findes ogsaa i Texten tilsyneladende fuld Foje, da nemlig Kursen for den Flaade, der nu søger at gjenfinde Fiskerens tabte Herligheder, stadig gaar i vestlig Retning. Men da der ingen Steds omtales noget saa paaafaldende som Amerikanernes røde Hudfarve, og da der aldeles umulig paa de Tider kan have bestaaet en saadan Skibsfart som forudsat mellem Frisland og Amerika, kan der alene af disse Grunde slet ikke for Alvor være Tale om den ringeste Tillid til Kaartets Opgivelser og disse Kursretninger.

Vende vi imidlertid tilbage til Texten, erfares, at Fiskeren i sin Tid blev tagen til Fange i Estotilanda med nogle Kammerater. Folket talte et ukjendt Sprog, men viste sig for Resten i Besiddelse af en Kultur af samme Højde som den, Fangerne kjendte hjemme fra. I Kongens Bogsamling fandtes der endog latinske Bøger, men der var rigtig nok ingen, som forstod dem, saa meget mindre som de dér i Landet havde deres egne Bogstaver. Af de omliggende Lande stod man her i Handelsforbindelse med Grønland. Et Nabofolk mod Sønden udmærkede sig ved sin Rigdom paa Guld og Skove, men ellers (særlig i sydvestlig Retning) levede Folkene i barbarisk Vildskab som Afgudsdyrkere og Memmeskædere. Alt dette og andet mere erfarede Fiskeren, da han var sluppen fra sit første Fangenskab og nu i en Aarrække gjenemstrejlede disse Egne, i det han stadig skiftede Herrer. Vexlende mellem Flugt og Fangenskab, Krig og Fred, tumlede han saaledes om, indtil han omsider naaede Drogio. Her boede han i nogle Aar, men fik da nogle Skibe ved Strandbredden opspurgt, drog til dem og erfarede, at de hørte hjemme i Estotilanda. Efter først at have tjent disse Handelsmænd som Tolk, blev

han selv efterhaanden en formuende Mand og vendte endelig paa sit eget Skib hjem til Frislanda.

Disse omtalte Egne var det altsaa, det gjaldt om at opsøge. Men hvad enten Antonio Zeno har fundet sin Glæde i aventyrlige Fortællinger, eller Fiskerens Hændelser have forledet ham til at bruge vel kraftige Farver, er for saa vidt ligegyldigt, som selve den kolorerede Fremstilling er en Kjendsgjerning. Farten, hvis Maal var Estotilanda, der jo laa i Naboskabet af „Grønland“, har altsaa maattet gaa omtrent lige i Nord fra Frisland, men afbrødes ved et Besøg paa „Øen Icaria“. Der fortælles i den Anledning en lille Historie fra Arkipelagus om Daedalus og Icarus, der tager sig lidt løjrlig ud paa dette Sted*). „Det næsten dyriske Folk“ opførte sig imidlertid saa fjendtlig, at der ikke kunde blive Tale om nogen venskabelig Tilnærmelse, hvorfor vi ikke faa yderligere Oplysninger om den klippefulde Ø med det ufattelige Navn. I Virkeligheden skulde man vel nærmest vente Færøerne omtalt paa dette Sted, men de meddelte Opgivelser lade sig ikke bruge til noget**).

Herfra gik Rejsen til Dels stik i Nordøst til et folketomt, men tiltalende Sted, der faar Navnet Trin. Men saaledes kaldtes endnu længe efter den Halvø, der ligger mellem det Hvide Hav og Ishavet***), og Skildringen deraf, som Antonio Zeno meddeler den, stemmer ret vel med den, som en Nutids rejsende giver af hine Egne†).

Hermed afsluttes de Zeniske Opdagelser. Antonio blev nemlig sendt tilbage til Frisland og blev saaledes ikke Vidne til den Kolonisation af Stedet, som Zichmi tilsignede, men naaede Hjemmet efter en heldig, om end ikke aldeles regelret Rejse, i det Storme førte Skibet forbi „Islande“ (Orknøerne?) og lod det finde Hjemmets kjendte Kyst ved Øen Neome††).

Vi faa altsaa uheldigvis ingen nærmere Underretning om Fiskerens oven for omtalte Opdagelser. Paa Opsøgningen af Estotilanda ere vi nu imidlertid naaede op til de

*) Nogle undskyldende Bemærkninger i denne Anledning findes i Al. v. Humboldts: Kritische Untersuchungen üb. d. Entwicklung d. geogr. Kenntnisse v. d. neuen Welt (übers. v. Ideler), S. 371 ff.

**) Hvis man ikke tør læse Faria for Icaria? I saa Fald vilde man ogsaa kunne søge Icaria i Helgoland [små. Maurer: Die Bekehrung des Norweg. Stammes, II. 658 f. Note 509], men dog rimeligst i Færøerne.

***) Sjøgræn: Kemi Lappmark, S. 370, Ann. 93. Trin er rimeligvis afledet af Navnet Tre, hvormed Lapperne kaldtes i det gamle Novgorod, Strahl: Gesch. d. russ. Staates, I. 35.

†) Petermanns Mittheilungen f. 1869, S. 139.

††) Neome, Fejlskrift for Reome = Rømhø??

samme Egne, som vi tidligere hævdede Navnet Grønland, og maa vel saaledes ogsaa antage, at vi her i Nærheden af det Hvide Hav maa finde det eftersøgte. Sonden for Estotilanda skulde der findes et Folkefærd, særlig udmærket ved Guldrigdom og store Skove, altsaa med de samme Kjendemerker som de, vore nordiske Forfædre tillagde Bjærmerne*). Men disses Bopæle ved Dvina Floden skiltes netop fra det Hvide Hav ved et finsk Folkefærd, der nu er blevet opslugt af sine kraftigere Naboer Russerne, men hvis Omraade engang blomstrede under Navnet Savolotscheskaja Tschud, d. v. s. Tjudernes Land**). Estotiland vilde altsaa paa den Maade være det samme som Tjudernes Land***), og da Tjud er fælles Navn for den hele finske Folkestamme, vilde dette Navn ogsaa kunne tillægges de finske Egne ved Østersøen. I saa Fald vilde det være lettere at forstaa, at Fiskeren var i Stand til fra Kysterne i Drogios Nærhed at sejle til Estotilanda, da vi finde Grund til at antage Drogio for en Italienisering af Navnet Troki (Trozk?), som endnu føres af en lille By ved Vilna, der i det 14de Aarhundrede og senere var de Litthauiske Storhertugers Residens†).

VII.

Ligesom det her imidlertid mere har været Hensigten at give en almindelig Regel for Fortolkningen end at fastslaa en Række Tydninger af Enkelthederne, saaledes er der særlig Opfordring til atter at mindes vort usikre Fodfæste, hvor Talen er om Fiskerens Fortællinger. Dog er heller ingenlunde her alt saa urimeligt, som det synes, og maaske vilde ved en nøjere historisk Kundskab til de finske Stammer, der den Gang bredte sig over store Dele af det indre Rusland††), endog meget antage et ret rimeligt Udseende. Det kan saaledes have sin Rigtighed med den ejendommelige Skrift, man brugte i Estotiland, eftersom det netop vides om den hellige Stefan, Bjærmernes Apostel 1380—96, at han lærte de nyom-

vendte et eget Alfabet, som endnu er bevaret*). Heller ikke er det umuligt, at der kunde findes latinske Bøger der i Landet, som ingen længer forstod, eftersom vi høre, at nogle af Finnerne tidligere en Stund havde været romerske Katoliker, da de bleve tvungne ind i den græsk-slaviske Kirke**). Ja end ikke Menneske-Ofringerne driste vi os til at stemple som rene Opdigtelser, eftersom en Præst endnu saa sent som 1751 beskylder nærboende Lapper, der allerede bare Kristi Navn, for stundum at ofre deres egne Børn***).

Da derimod Naturforholdene sikkerlig den Gang saa nogenlunde vare de samme som nu, kunne vi med Vished erklære Fortællingen om, at de indfødte der i Landet gaa nøgne, for aldeles umulig. Den mildeste Forklaring, der lader sig fremføre, er vistnok den, at der her foreligger en Udskejlse af samme Slags, som de før omtalte med Vulkanerne og Øen Icaria, og at det kun er Prydelser, hvormed Udgiveren fra 1558 har ment at maatte forbedre Stilen. En anden Smag end hans og i hvert Fald den historiske Sandhed vilde have været ham taknemlig for en mere ædruelig Fremstilling ligesom ogsaa for en sikrere Læsning af det gamle Haandskrift, saa at han f. Ex. ikke havde skrevet Mimant i Stedet for Minlant. Men hvor velgrundede den Slags Udsættelser end ere, veje de dog mindre end hin anden Fejl, som især falder i Øjnene ved Betragtning af Kaartet. Thi at dette, som før bemærket, i Hovedsagen er et Falskneri i det, der er ejendommeligt for det i Sammenligning med andre lignende Arbejder fra det 16de Aarhundrede, kan ikke være tvivlsomt for selv et overfladisk Blik.

Skjønt der rigtignok før gjordes et Forbehold til Gunst for Aftegningen af Grønlands Omrids, var det dog just ikke Meningen at redde Forfatterens eller Udgiverens Ære i dette Punkt, undtagen for saa vidt Udgiveren maa have brugt Underretninger om Samtidens nyeste Opdagelser i hine Strøg. Henimod Aar 1500 havde nemlig Cortereal besejlet Labrador, 1517 udsendtes Cabot for at finde Nordvestpassagen†), og 1512 prøvede en hamburgsk Kravel paa at træde i Forbindelse med Grønklænderne††).

*) Om deres Rigdom paa ædle Metaller aflægges Grev Stroganovs Samling af Jordfund paa sine Godser endnu Vidnesbyrd, Russ. Revue I. 393—98.

**) Castrén: Resor och forskningar, V 40 fl., sml. IV. 146, Lehrberg: Untersuchungen z. Gesch. Russlands, S. 23, og Europäus i Ann. f. Nord. Oldkyndighed 1858, S. 31.

***) Sml. her foran S. 147 b*.

†) Vsévoljzky, II. 301, jvfr. Forster: Entdeckung im Norden, S. 214. Vojvodskabet Troki kaldes i Middelalderens Latin „palatinatus Trocensis“ (Graese: Orbis Latinus).

††) Castrén: Resor och forskningar, I. 162—64.

*) Akianders Uddrag af de Russ. Annaler i Suomi, VIII. 122, Castrén: Resor etc., IV. 150, Sjøgrén: Kemi Lappmark, S. 380.

**) Lagerbring: Swea Rikes historia, III. 397 f. Note 3, Rein: De vetera Carelia, S. 59, Castrén: IV. 160 f.

***) Castrén: I. 60.

†) Peschel: Gesch. d. Erdkunde, 2. Udg., S. 290, 291.

††) Lappenberg: Hamburg. Chroniken, S. 187. At Skipperen, Gert Mestemaker, har fundet det virkelige Øst-Grønland, er i hvert Fald rimeligt i Følge Beretningen,

Og i hvert Fald er det tydeligt, at Udgiveren for visse Dele af sit Kaart har brugt hollandske eller nedertyske Forbilleder, eftersom han skriver Ruim for Rømg, Fuy for Før og Bouenbergen for Bovbjerg.

Vor Mening er altsaa den, at den italienske Udgiver 1558 har udarbejdet sit Kaart efter de bedste Kilder, der forelaa paa hans Tid, og derpaa efter sit eget gode Skjøn har henlagt de Steder, han fandt nævnte i sine Papirer. Da han saaledes af dem havde lært, at Estlanda (Shetland) laa paa Vejen mellem Frislanda og Norge, og da han vanskelig kunde tænke paa den underforstaaede Kurs langs Englands Østkyst, var der for ham tilstrækkelig Grund til at anbringe det omhandlede Frislanda langt ude i Havet, og dertil blev han maaske yderligere forledet ved Benævnelsen Ø. Og da Estotilanda skulde ligge „1000 Mil“ *) fra Frislanda, blev det næsten nødvendigt at henlægge det til de nyopdagede Lande i Nordamerika, i hvilken Anledning Kursretningerne sagtens have maattet ændres fra Øst til Vest.

En Støtte for denne Opfattelse kan maaske ogsaa findes i forskellige gamle Atlasser, der indeholde Navne, som vi kjende fra Zeniernes Rejse, paa andre Steder end opgivet paa det omhandlede Kaart, da der derved muligvis antydes, at Rejsebeskrivelsen, men ikke Kaartet har været kjendt før Udgivelsen i Trykken**).

Men se vi uden alle Bagtanker, der hidrøre fra bedre Kundskab, paa det berygtede Kaart, skulde det synes aabenbart, at de Herrer Zeni have gjæstet Amerika over 100 Aar før Columbus, eller med andre Ord, at Æren for en Opdagelse, der deler Verdenshistorien i Tiden før og Tiden

der fortæller, at han traf Land, men ingen Folk. Desuden var det paa Rejser til og fra Island, at Hamburgerne gjorde Bekjendtskab med Landet; se Rejserne 1537 og 1539, sstds. S. 136 f. og S. 169. Ad slige Veje kunde Øst-Grønlænderne være komne i Besiddelse af Jærnpilespidserne, som Frobisher fandt hos dem (Forster: Entdeckungen, S. 320, 325), da de næppe have kunnet faae dem fra de skandinaviske Grønlændere, der selv led saadan Mangel paa Jærn, at Asmund Kastanrasti vovede sig over Havet 1189 paa et Skib uden Jærnsøm, Ser. R. D. III. 69, Grønl. hist. Mindesm. III. 8.

*) Kun i forbigaaende være det sagt, at denne Maalangivelse, der er saa almindelig hos Marco Polo og andre italienske rejsende (deraf Polos Øgenavn „il Millione“?), kun kan være en almindelig rund Angivelse for en stor Længde. Sml. vort „Syv og syvsindstyve“, det plattyske „Seven en seventig“.

**) Raulfus de Hyggeden i Lelewels Atlas Nr. 25 har Grislanda oppe ved Norges Kyst, og Bladet Nr. 2 i Atlas til Kunstmann: Die Entdeckung Amerikas, hen sætter „insula de Ureslant“ paa en ubestemt Plads ude i Randen.

efter, snarere skulde tilkomme Venezia end Genova. Og her have vi uden al Tvivl den egentlige Forklaring til det hele Falskneri. Medens saaledes Geografen Ramusio, der døde 1557, som Venezianer udtaler sin Sorg og Misundelse over, at Genova ved sin navnkundige Søn havde skaffet sig evigt Ry for denne Opdagelse*), véd en af de følgende store geografiske Forfattere, Nederlænderen Abraham Ortelius, 1571, at det egentlig er med Urette, at man tillægger Columbus Æren for Opdagelsen, da denne i Virkeligheden tilkommer de venezianske Adelsmænd Nicolo og Antonio Zeni**).

For os bliver det dog et Spørgsmaal, hvorledes en Mand som Nicolo Zeno den yngre, der netop i denne Bog viser sig saa ivrig for sin Slægts Ære og Anseelse, at han umulig kan have været ligegyldig for sit eget Navns Hæder, hvorledes en saadan Mand har kunnet nedlade sig til i det mindste at laane Haand til et slikt Bedrageri. Til Ære for vor Tid tør man maaske tro, at et Falsum under slige Forhold nu vilde være, saa at sige, utænkeligt; men enhver har et vist Krav paa kun at dømmes efter sin egen Tids Maalestok. Og anlægge vi denne paa den yngre Nicolo Zeno, vil den strænge Fordømmelse opløses i saadanne Ord som „misforstaaet Patriotisme“, „from Fiffighed“ eller „hvide Usandheder“. Man var den Gang, beruset af de nyfundne Oldtids Skatte, kommen langt ud over de enfoldige Tider, der kalde sort for sort og Usandhed for Løgn; Historieskrivningen var bleven en Kunst, der adlød andre Love end Videnskabsens***). Formaalet var mindre at overtale end at brede sig ikke efter Æmnets, men efter den forventede Læsers Krav, og da man troede at være lige saa lidt forpligtet til at anføre sine Bevissteder, som de gamle viste sig at have været det, fordi de paa Grund af Bøgernes Sjældenhed nødtes til at sætte sig ud derover, vare Dørene aabnede for den frie Tildigtning.

Vi have hos os et nærliggende Exempel paa det skildrede Forhold i den upsalensiske Ærkebiskop Johannes Magnus's Adfærd. Skjønt landflygtig fra sit Fædreland og harmfuld paa Magthaverne hjemme, nærede hans Sind dog et endnu bitrere Had til de Danske, der saa grumt havde besudlet Sveriges hellige Jordbund. Netop i Venezia sammenskrev han derfor sin berygtede Krønike om

*) Sml. Zahrtmann i Nord. Tidsskr. f. Oldkyndighed II. 18.

**) Theatrum Orbis, Udg. af 1571 (i Konferensraad Wegeners Eje), fol. 6 v.

***) Sml. H. Rørdam: Historieskrivningen i Danmark osv., I. 2.

de Svenske og de Goter, der som en Modvægt mod Saxos lange Kongerækker véd at fortælle om svenske Hovdinger lige op til den Babelske Sprogforvirring. Bogen udkom 1554 efter Forfatterens Død, gjorde stormende Lykke og fandt rivende Afsætning; men de ligefremme Usandheder og den aabenbare Hensigt at nedsætte Danmarks Agtelse fremkaldte et Skrig af Vrede og Hævn fra dansk Side*). At man dog ikke alle Vegne var krænket i sin moralske, men saa meget mere i sin patriotiske Følelse, fremgaar deraf, at en dansk Præstemand udarbejdede et Modskrift, der i dristige Paastande og grundløse Opdigtelser søgte at overbyde Joh. Magnus**).

For en Historiker vil endnu det Spørgsmaal kræve Besvarelse, om da ikke ogsaa Rejsebeskrivelsen er en blot Opdigtelse paa Grundlag af det 16de Aarhundredes Erfaringer. I Virkeligheden vil man dog kun med Rette kunne spørge saaledes om den sidste Del, som vedrører „Grønland“ og Egne deromkring, hvorimod den tidligere Del stemmer alt for vel med de virkelige Tidsforhold til at være Gjenstand for en sliG Mistanke. Med Hensyn til Meddelelserne om „Grønland“ er der derimod, som forhen ytret, den uheldige Omstændighed, at de Klostre, som vi kjende

*) Sml. herom Rørdam: Historieskrivningen, I. 76 ff. Et meget ejendommeligt Brev om Bogen fra det danske Sendebud i London (sml. C. de Treschow: Contributions to the history of queen Elizabeth) af 1559 ^{10/10} findes i Geh.-Arkivet.

**) Nic. Petreius: Origines Cimbrorum et Gothorum.

i de Egne, hvorom der ene kan være Tale, i Følge vore andre Kilder ere af yngre Oprindelse. Imidlertid er det, vi vide om hine Landskaber og deres Skæbne, i den Grad blotte Brudstykker, at det vilde være mere end dristigt af den Grund at forkaste et Kildeskrift, der for Resten har et nogenlunde paalideligt Udseende. Hvor nær end nemlig Fristelsen laa til at gjøre noget stort ud af Fortællingens Helt, har han dog maattet nøjes med en nogenlunde underordnet Rolle, og det ejendommelige Forhold med de isfri Fjorde ved Nord-Europas Kyster er redelig skildret, men rigtig nok uheldig forklaaret. Endelig kan det maaske ogsaa tilføjes, at det indre Rusland til Nød i det 14de Aarhundrede, men sikkerlig ikke i det 16de kunde frembyde et Billede, svarende til det, der opulles i Fiskerens Fortællinger.

Skulle vi endelig samle Hovedpunkterne i denne lille Afhandling, indskrænke de sig vel nærmest til de to Paavisninger: det tilsyneladende saare simple, at Frisland betyder Frisland, og det længe kjendte, at Navnet Grønland ogsaa har været brugt om det nordligste Evropas Kyststrækninger. Naar vi ikke des mindre frygte for at have besvaret Læseren dels, om man saa tør sige, med Osen af den natlige Lampe, dels med Sandsynligheder i Stedet for Sikkerhed, bede vi om venlig Overbærelse af Hensyn til, at den Gaade, som Slægt efter Slægt ikke har magtet, vanskelig løses uden skæmmende Mærker af den hvileløse og trængselsfulde Søgen efter Sandheden, der er Videnskabens øverste Lov, men ogsaa dens højeste Løn

Mindre Meddelelser.

Pigeon-Sproget. I mange Egne har et fremmed Sprog trængt sig ind i Forretningsverdenen og bruges almindelig af alle Folk, der sysle med Handelssager dér. Dette gjælder saaledes om russisk, der er Forretningssproget i hele Nordasien, om arabisk, der nødvendigvis maa kjendes af enhver, som rejser i Nord- og Mellemafrika, skjønt Indbyggerne i disse Egne indbyrdes tale helt andre Sprog, samt om portugisisk, der er Hovedsproget i en stor Del af Sydafrika. At Latin forud har spillet en lignende Rolle, er jo kjendt nok; thi alle Mennesker i Evropa, der havde faaet en nogenlunde god Uddannelse, maatte kunne tale dette Sprog, og selv manges Dame var den Gang saa meget inde i Latinen, at vore Studenter maatte misunde hende. — Det saakaldte kapsk-hollandske er en Blanding af hollandsk og hottentottisk og bruges almindelig i Kaplandet; Negersproget paa Haïti er en ret mærkelig og morsom Forvanskning af fransk; „Prævelikvantsproget“, som i sin Tid brugtes af vore Natmændsfolk, var et Slags dansk med enkelte iblandede Udtryk af rotvælsk og det egentlige Sigenerisprog, og rotvælsk, d. v. s. det tyske Kjæltringesprog, er en lignende Fordrejelse af tysk med iblandede hebraiske (jødetyske) og andre fremmede Ord. Det fortjener derfor ogsaa Opmærksomhed, at man i Kina nu er i Færd med at danne et For-

retningssprog, som muligvis i Tidens Løb vil faa en vis Betydning.

Ved Gesandtskaberne i Peking og i Konsulaterne dersteds tale — efter en Artikel af Justin Améro i „Revue de France“ — de Udlændinger, der ere akkrediterede ved det himmelske Riges Regering, kinesisk. Evropæiske og andre Magters Repræsentanter maa for deres Embedsforretningers Skyld tale kinesisk, saa godt de kunne. I de aabne Havne tales derimod et Sprog, som endnu er i sin Barndom, som hverken er kinesisk eller engelsk og endnu mindre portugisisk, men en Blanding af kinesisk og flere evropæiske Sprog, en Blanding, hvori det engelske har Overvægten. Dette Sprog har først begyndt at danne sig i Kanton i de Tider, da Engelskmændene og Kineserne begyndte at komme sammen. Intet af de to Folk gjorde sig den Ulejlighed at lære hinandens Sprog, og de nøjedes begge med de faa Ord af Sprogene, som vare nødvendige for at sælge og købe. Heraf følger, at alle Ordene i Blandingsproget ere laante fra Handelssproget. Man kalder dette Sprog „pigeon english“ eller „pidgin english“, og dette Navn er opstaaet af den Udtale, hvori det engelske Ord „business“ (udt. bis-i-nes) efter mangfoldige Fordrejelser er havnet. De første engelske Kjøbmænd brugte stadig dette Udtryk, og